

Augustin Zubikarai (1914)

JULEN URKIZA eta LUIS BARAIAZARRA¹

Augustin Zubikarai aipatzean, ia oharkabean, Txomin Agirre idazlea etorri ohi zaigu oroimenera. Ez dakigu beren beregi maisutzat hartu zuen, baina Txomin Agirrereren eragina ageri-agerikoa eta ukaezina da Augustinengan. Honek sei urte zituela hil zen Txomin Agirre, 1920an.

Itsasoak, euskarak, ikasi-nahiak ukitu zioten barnealdea Augustini. Txiki-txikitarik idazteari gogotsu emanaz eta ekinaren ekinez, Ondarroako Txomin Agirrereren jarraitzaile eta idazle handi bihurtu zen. Zorionez, ez da etenik izan Ondarroako idazle-zerrendan; apaiz eta eleberrigile ospetsua joan zitzaigunean, beste izar argi bat piztu baitzen euskal letretan.

Orain dela egun gutxi, aurtengo apirilaren 15ean, jaso zuen Augustin Zubikarai idazleak «Andres Eliseo Mañarikua Saria». Ordurako ondoezik zen eta Ondarroako bere etxean agertu ziren Josu Bergara diputatu nagusia eta Tomas Uribeetxebarria Kultura diputatua eta eskutik eskura eman zioten saria.

Ondarroak, bere herriak, 1992an, ongi merezitako omenaldi gozo eta hunkigarria egin zion. Urte horretako urrian eta azaroan hainbat kultur ekintza antolatu ziren Augustinen omenez.

Hauek izan daitezke azpimarragarrienak: haren izena duen plaza gerritik gorako irudi bat ezarri zuten eta abagune horretaz balia-

[1] Bidegileak: 1999

tuz, omenaldi-liburuxka bat egin zen; Karmel aldizkariak ere idazlan bat argitaratu zuen; Ondarroako herriak «Herriko seme txit argi» izendatu zuen; eta azkenez, Augustinen liburu, idazlan, eskuizkribu eta abar hartzen zituela, erakusketa gogoangarri bat izan zen ikusgai.

Ataria

Augustin Zubikarai 1986ko apirilaren 18an Bizkaiko Foru Aldundiak omenaldia eskaini zion, Jose Maria Makua diputatu nagusiaren eskutik saria jasoz.

Beste erakunde batzuk ere bildu ziren Augustinen merezimen-
duak aitortu eta berau omentzera; esaterako, Labayru Ikastegia (1986), Euskadiko IX. Euskal Antzerki Topaketak (1991) eta abar. 1961ean euskaltzain urgazle izendatua izan zen –1993az gero, oho-
rezko euskaltzain–. Eta Euskarazaintza Akademiaren lehendakari-
orde ere izan da. Zergatik hainbeste omenaldi eta aitormen? Euskal
gaietan egin izan duen lan handia aitortu eta eskertu nahi izan zaio
horrela: ezin ukatu benetako bidegilea izan denik. Egoera zailetan
tinko iraun zuen kulturaren bideak urratzen. Ingurumari sozio-politi-
ko errukigabe eta etsaia euskal kulturaren bidean guztia galarazten,
debekuz eta mehatxuz guztia geldiarazten saiatu zen; baina, herri-
-maitasunak, euskaltzaletasunak eraginda, zirrikitu txiki batzuk nahi-
ko izan zituen kultura bidean poliki-poliki aurrera egiteko. Ondoren-
goek ere halaxe egin zezaten bidea ebaki zuen eta, egoerak hoberantz
egin ahala, urrats tinkoak eman ere bai.

Hemen, euskal idazle den aldetik begiratuko diogu Augustin
Zubikarairi.

Guztitarik egin du: liburu nahiz artikulua idatzi, aldizkari be-
rriak sortu eta eutsi haien zuzendaritza beregain hartuz, beste batzuei
laguntza eskaini haietan etengabe esku hartuz... ia literaturako arlo
eta mota guztietan jardun du: kontatzaile bikaina izanik, lan autobio-
grafikoak eta historikoak argitaratu ditu; eleberriak, antzerki-lanak,
olerkiak... idatzi; akta ofizialak itzuli; itzulpen literarioak argitaratu
eta abar. Haren kazetari-lana egunkari eta irratietan bereziki azpima-
rratzekoa dela uste dugu.

Argitalpen ugariak ez ezik, bere-berea duen artxiboan dauden
hainbat lanek ere ematen digute kultur ekintza horren lekukotasuna.

Artxibo horretan beraren lan originalak gordetzen dira eta beste hainbat gauza, Ondarroako artxiboan bildutakoak batez ere.

Euskal letretan lagun eta adiskide izan zituen beste askorengan bezala, bi aldi bereizi behar dira haren idazle-ibilbidean: gerra aurrekoa eta gerra ostekoa. Gerra aurrean hasiera indartsu eta itxaropentsua izan zuen kultura gaietan; baina gerrak guztia suntsitu eta ezerezean utzi zuen...

Gerra ostean, egoera sozio-politikoek ez zuten beste aukerarik uzten-eta, poliki-poliki hasi zen, baina gerora guztiz emankorra izan da haren ekarria, bereziki azken 25 urteotan.

Augustini buruz asko idatzi da. Ez beraren omenaldiko liburukan edota euskal antzerkiaren gaia darabilten lanetan soilik, baita euskal literaturako liburuetan eta aldizkarietan ere, bereziki Karmel (1986, 1992), Egan (1992), Sancho el Sabio (1997) aldizkarietan eta abar.

Kultur bizitzan zerikusia izan duten pertsonekin izan duen harremana estua eta etengabea izan da. Gogo-gogoan ditu berak Eguna izparringiaren hasierak; Abeletxe, Erkiaga eta beste batzuekin nola ekin zion egiteko handi horri, haiekin adiskide min eginik eta kultura arloan ezin hobeki elkar harturik... Bere bizitzan zehar beste idazle ospetsu batzuekin ere harreman onak izan ditu, esaterako, L. Akeso-lo, S. Onaindia, E. Erkiaga, G. Aresti, A. Irigoien, A.M. Labayen, G. Manterola, Anai Berriotxoa, Mikel Zarate eta beste askorekin. Euskaltzalea izanez gero, adina ez zen oztopo izaten, ezta pentsaera nahiz euskara batua eta arau ortografiko berriak zirela-eta sortutako eztabaida latzak ere. Berak bereari eutsiko zion, bidezko zenez, baina inorena arbuaiatu gabe beti ere.

Bizitzako zertzeladak

Haurtzaroa

Ondarroan, arrantzale-herrian, jaio zen Augustin, 1914ko azaroaren 3an. Bera arrantzaleen semea izan ez arren, jaioterriko arrantzale-izaera barne-muinetaraino sartuko zitzaion, itsasoa literaturgintzan eragile eta argi-gune aparta gertatuz. Bederatzi neba-arreba izan ziren; gurasoak Salbador Zubikarai eta Ana Bedialauneta. Aita arotza zen ogibidez, baina Augustinen bihotzean xarma berezia

zutenak arrantza eta itsasoa ziren; haiekin maitemindurik zegoela zirudien, bere idazki guztietan, oharkabea, gainez egiteraino.

Haurtzaroan «Gurutzeko Alabak» lekaikeen eskolan ikasi zuen. Txiki-txikitarik erakutsi zuen buru argia eta gainerakoei aurea hartuz zihoan.

10 urte zituela Saturrarango Seminarioan ikasten hasi zen. Eguero liburuak eta itsasoa hurbil-hurbilean zituela. Euri gozoa lurra maitez hartzen duen bezala, ikasi nahia eta itsasoaren lilura barnean sartu zitzaizkion, geroko idazlearen iturri agortezinak izateraino. Bosgarren urtean gaixotu egin zen, eta etxean jarraitu zuen ikasten; baina urtebete igaro ondoren, apaiz izateko gogoia hoztuz zihoakion eta filosofiako lehen urtean utzi egin zuen.

Ondarroan Luistarren bazkuneko zuzendari jarri zuten. Fedearen alde lan ona egin zuen, abertzale finaren seinale argiak emanaz era berean.

Euskal idazle gaztea

Gaztetako garai honetakoak dira haren lehenengo saioak Jaungoiko zale hilabetekarian eta Ekin astekarian idazteko. Horretarako Zornotzara joan zen, baina laster itzuli behar izan zuen, gaixo jarri zelako. Hala ere, Ondarroa bertatik idatziko du Euzkadi-n, bai euskaraz, eta bai gaztelaniaz.

Euzkadi-n bertan hasi zen argitaratzen, 1933an, antzerki-lan batzuk, esaterako, Aberrijagaz bizi.

Gerra sortu eta francotarrak hurreratu zirenean, Augustinek ihes egin zuen Iparraldera. Hemen ere euskara ezin gogotik kendu eta lantxoren bat argitaratu zuen Eskualduna astekarian; baina Bilbora joan zen laster.

1937ko urtearen hasieran agertu behar zuen Eguna izeneko egunkari berriak eta Manu Ziarsolo Abeletxe ari zen amets betean haren jaiotzarako gauza guztiak atondu nahirik.

Augustinengana jo zuen euskara hutsezko egunkariko zutabeetarikoa bat berau izango baitzen. Zuzendaritza eta idazle-taldeari dagokionez, honela zegoen eraturik: Abeletxe bera izango zen zuzendari,

Augustin zuzendariorde, eta Eusebio Erkiaga, Jose Mari Arizmendi-
rrieta, Alex Mendizabal eta abar laguntzaileak. Augustinek 22 urte
zituen. Bost hilabete eta erdiko bizia izan zuen egunkariak. Franco-
ren altxamendukoak Bilbon sartzean ilundu eta itzali zen Eguna.

Gerrateko ibilerak

Augustin Bilbon zen, hiri handi hau nazionalen mende erori
zenean, ekainaren 19an. Eta hor hasi ziren haren zorigaitzezko ibile-
rak.

Augustinek berak idatzi zizkigun ibilera horien gorabeherak
1983an argitaraturiko bere idazlan autobiografikoan: Makilen egu-
nak.

Guda baten kerizpe eta hautsetan. Eguna-ko lanak ezinbestean
amaituta, Aralar batailoian ibili zen. Noragabeko bidean batera eta
bestera ibili behar izan zuen: lehenengo Zalla eta Karrantza artean
aurkitu zen; gero Santoñan, berak dioenez: «Gu, euskaldun gaixoak,
etxe gabeko euskaldunak, salduta genbiltzan Santoña-n»

Lur gorri,
burdin lur.
Au ez da
Nire ama-lur
(...)
Zabal ikusten dot aurrean itxasoa.
Keizpean, urrunetan, Bizkai lurra.
Zetan zagoz, matzaku,
–moko arru–
itxasoari musu ta musu?
Zure atzean igarten dot
–nire kezka kezketan–
Ondarru,
Nire sorleku.
Agur Bizkai,
–mendi ta ibai–
nire ametsen kai!

Gero, urrunago joan behar, Asturias aldera. Ondoren berriro ere
honantz, Laredora; hemen guztiek ziharduten ihes egin nahian, baina
kartzela edo kontzentrazio-esparrua izango zen haien ibilera tristeen

amaia. Dueroko Arandan, Ebroko Mirandan, Nafarroako Oteizan, eta gero Gudalajarako Mirabuenotik Kataluniara. Eguna-ko idazle zenez gero, estu hartu zuten epaitegietan.

Azkenez Donostiara. Bederatzi kazetari-truke egin zituzten; horien artean, gure Augustin. Iparraldetik hurbileko Frantziako herrialdeetara joan behar.

Baina ez ziren hemen bukatu haren ibilera zoritzarrekoak... Frantzia gerran sartu eta alemanek Frantzia mende hartu zutenean, Augustinek eta beste hainbat lagunek, etxerako asmotan abiatu, eta Figuerasko kartzelan amaitu zuten. Hemendik Gibraltar aurreko Las Inviernas-era, baina azken batean, 1941ean, etxeratu zen. Honela dio Augustinek berak: «1936ko udan, gau baten, etxetik aste baterako izango zalakuan urten, eta 1941ko negu gordiñean etxera biurtu nitzan».

Augustinek honela bukatzen du bere zorigaitzezko ibileren kontakizuna: «1936 urteko goraberak ondoren baltza ekarri euskun orduko gizataldeari. Ori behintzat ezin ukatu izango dabe ez oraingo eta ez gerokoak».

Familia eta lana

Augustinek euskal kulturen hartutako abiada indartsua etenda gelditu zen ezinbestean. Joanak joan, baina surtako hauspean lehen-go txingarra gori zuela, bizitza berri bati ekin behar.

Ondarroan bizimodua antolatu, ogibidea aurkitu eta familia sortu. Mutrikun aurkitu zuen lana, Arruti Kontserba-lantegiko bulegoan. 40 urte eman ditu lan horretan. Baina aldi berean, Ondarroan bertan ere, bere janari-dendako ardura berak izan du.

1942an ezkondu zen Eako Maria Jesus Erkiaga Aldamiz-ekin, eta sei seme-alabarekin familia ugaria sortu: Jose Augustin, Joan Anton, Alejandro, Beatriz, Maria Jesus eta Jabier.

Ondarroako kultura- eta erlijio-taldeetan sarturik, edota berak sortutako taldeetan, langile aparta gertatuko da. Escuela de Pesca deritzonaren zuzendarien artean izango dugu, Pablo Gurrupide, Bilbo-ko gotzainak izendaturik (1956); abeslari eta antzerki-taldeetan bera dugu buru eta bihotz. Ondarroako Kultura Etxeko arduradun urte

luzeetan, 1981ean hasita. Herrian kultura-ekintza askoren eragile dugu.

1984an alargundu zen Augustin. Franco hil ondoren kargu politikoa ere izan zuen: Bizkaiko Batzar Nagusietako ahaldun (1983-1987).

1998ko urriaren 3an gaixotu zen gure Augustin. Harrezkero ezin izan du gehiago idatzi. Gaur egun 85 urte ditu, gorputza makal baina burua argi. (Idatzi hau 1999. Urtekoa da).

Buru eta bihotz euskarari emana berriro

Gerra ostean euskal usaineko guztia galdu nahirik jazarpen izugarria izan zen, kultura-lanen aurka bereziki.

Erlijiosoak eta apaizak izan ziren, euren ardurapean zituzten aldizkarien eta parrokietakako ekintzen bidez diktadurak jositako sarea urratzen eta bide-zidorrak egiten hasi zirenak.

Parrokietako eta erlijiosoen ardurapeko aldizkarietan euskal gaietako lanak eta euskaraz idatzitakoak argitaratzen ziren, alde bate-tik, eta lan literarioak, olerki eta antzerkiak, bestetik. Hain zuzen ere, bide apal hauetan hasi zen Augustin bere luma trebatzen, urteak joan eta urteak etorri, haren kultur eta literatur ekintza ia ezin sinetsizkoa izateraino.

Abiada berri honetan antzerki-lanari eman zion bereziki; 1945ean, Miarritzen, *Itxasora* haren antzerki-lana saritua izan zen; orobat Donostian 1956an Seaska inguruan izeneko lana ere... Bogaboga, Ondarroako parrokiaren aldizkarian (1950-1965) izango dugu lankide, hitz lauz zein bertsoz eta olerkiz...

Gerraren ondorioak urrundu eta ezabatu ahala, Augustinen ekarpen eta argitalpenak gehituz joango dira, ondorengo lerroetan ikusiko dugunez.

Eta laneko erretiroa eman ziotenean, 1980an, kulturari buru eta bihotz emanda biziko da ezinak edo gaixoak baztertu duen arte. Garai horretakoa da haren produkziorik oparoena.

Argitalpenei dagokienez, 80. eta 90. hamarkadak izan dira haren bitzita osoko onenak; ereiteko nahiz uzta biltzeko urte preziatuenak.

Aipagarria da bere bizitzan zehar egunkari eta aldizkarietan burutu duen kazetari-lana. Baina hemen irratian egindako lana azpimarratu nahi genuke batez ere: urte luzeetan astero hitz egin izan du Arrate Irratian. Eta egunero Bilbo Herri Irratia-n.

Idazle oparoa

Haren idazlanei begirada arin bat egitea aski da zein idazle oparoa den ohartzeko. Oparotasuna dugu, bada, Augustinen ezaugarrietariko bat: bai liburu eta artikuluen aldetik, bai gai eta literatura-moten aldetik, eta baita lanen hartzaileen aldetik ere –haurrentzako lanak, helduentzakoak... guztietarik idatzi du–. Haren gaiak askotarikoak izan arren, bere-bereak diren guneak ditu; luma eroso eta jasez darabilen guneak. Hauek dira batez ere: itsasoko gaiak, herri-izaera eta herri- jakintza, hizkuntza..., eta baita abertzaletasuna ere (Jaungoikoa eta Lagi zaarra). Santi Onaindia eta Augustin adiskide minak ez eze, Euskal Herriak eman dituen idazlerik oparoenetarikoak ditugu. Behin baino sarriago adarra jo izan die, biak aurrean zirela, nork liburu gehiago argitaratu, nork nori aurre hartuko elkarren lehian ari zirela esanez.

Hona hemen argitaratu dituenak hiru ataletan sailkaturik: –Liburuak: Augustinek 50 liburu inguru argitaratu ditu genero ezberdinetakoak: historia, biografia eta autobiografikoak, herri-jakintzakoak, eleberriak, kontakizunetakoak, antzerkiak... –Aldizkarien sortzaile edota bultzatzaile: Azpimarratzekoak dira batez ere berak sortu edota zuzendutako aldizkariak: Ondarroa (1982-, elebiduna, Ondarroako Kultur Etxeak), Arranondo (1990-, Arranondo Kultur Alkarteak), arrantzale-herriko aldizkari hauetan arrantzaleak eta itsasoa dira nagusi, herriko bizia eta izaera. Hemen herriko jakinduria eta ohiturak agertzen dizkigu batez ere Augustinek. Euskerazaintza aldizkariaren zuzendari ere izan da urte batzuetan. –Aldizkarietan partaide: Augustinek Euskal Herriko aldizkari askotan esku hartu izan du; batzuetan bestetan baino gehiago, laguntzaile fin eta saiaturia izanez. On deritzogu, une honetan, egunkari eta aldizkarien izenak aipatzeari. 32 inguru dira: Agur, Antzerti, Arantzazu, Argia, Arranondo, Boga boga, Deia (Egunk.), El Diario Vasco, Egan, Eguna (Egunk.), Ekin, Eskualduna, Euzkadi (Egunk.), Euzkadi Jel, Euskera, Euzkerazaintza, Euzko-Gogoa, Euzko, Goiz-Argi, Gudari, Jaungoiko zale, Karmel,

Olerti, Ondarroa, Príncipe de Viana, Redención, Saski-Naski, T.U. (Trabajo y Unión), Zer, Zeruko Argia...

Azken hogei urteotan, Karmel, Zer, Euskerazaintza aipatu behar ditugu batez ere, esku-hartze oso garrantzitsua izan duelako. Karmelen, esaterako, 1970etik hona 45 artikulua idatzi ditu, hau da, 270 orrialde.

Augustinek argitaratu duen guztia kontuan harturik, 15.000 orrialde inguru izango dira.

Bere bizitzan zehar, gerra aurrean batez ere, hainbat izenorde erabili izan ditu. Alde batetik, ohitura zelako; eta bestetik, egoera politikoak hala eskatzen zuelako: «Amesti», «Arteta», «Gurutz», «Kuntunxu de Artibai», «Ibai-ondo», «Ondarzubia», «Zubegi», «Itxasertz»...

Eleberri eta kontakizunak

Augustinek kontatzaile-estiloa asko zaindu du. Kontakizun laburrak eta eleberriak idatzi ditu. Gehienetan gai nagusia itsasoa izan ohi da, Bizkaiko bizitza eta batez ere Ondarroakoa.

Hizkuntza erraza darabil, atsegina eta isuri onekoa; bizkaiera landua eta era berean herrikoa eta kresal-usaina dariona. Augustin, Txomin Agirrerren antzera, Ondarroako itsas-ohituren kontalari aparta da.

1965. urteaz gero, hamar bat eleberri idatzi ditu; azkenekoa 1991n. 1978tik 1986ra artean ekin zion gogotsuen literatura-mota honi. Eleberri hauetariko gehienak han eta hemen eraturiko lehiaketetan sarituak izan ziren; esaterako, Pinuetako madalenak (1965), Bale denporak (1978), Anton Guzurretxe (1979), Lainoak Mundakan (1980), Ira usaiña (1981), Mon-daka (1981)... Geroago ere idatzi zituen eleberriak: Bizitzako urratsak (1981), Garratz eta gordin (1985), Zaldupeko txikiena (1991)... Gogoan izatekoa da Itxastarrak (1985) eleberria ere, Augustinek idatzi duen onenatarikoa; arrantzale-bizitza bertan bertatik, bizi-bizi eta bere izaera benetako eta gordinean kontatzen duena.

Eleberri hauetaz gain, kontakizun laburrak idatzi ditu; hauetariko asko ere, hainbat lehiaketatan sarituak; lehenengo urteetakoak

ditugu hauek: Gorri eta txingar (1964), Amonatxo zarrak eta itxas txakurrak (1964), Gogorra gertatu da zuen errian (1964), Euri ta txingar (1971)...; geroagokoak, berriz, beste hauek: Esan eta esango (1979), Peru eta Mari gureak (1985)...

Historia eta herri jakintza

Augustin, kontalari handiak, hainbat herriren deskripzio historikoa ere egin digu, bereziki Lea-Artibaiko herriena. Material ugari bildu du herrien historiaz, itsasoko bizitzaz, baserrikoaz eta abar.

Hainbat herriz burutu dituen bere 13 liburu monografikoetan, artxiboetan bildutako argibide historiko ugari eskaintzen dizkigu, argazkiz ongi jantziak. 80ko hamarkadan ekin zion lan honi; kargu politikoetan zen garai horretan: Ondarroan zinegotzi, Bizkaiko Batzar Nagusietako ahaldun...

Augustinek zerbitzu ederra egin dio Lea-Artibai eskualdeari bere obra hauekin: Ondarroa baserri giroan (1985); Berriatua (1986); Ipazter (1987); Amoroto eta Gizaburuaga (1988); Mendeja (1988); Etxebarria (1989); Ea, Natxitua, Bedarona (1989), Aulesti (1990); Ondarroa ikusgarri -Admirable Ondarroa (1990); Markina-Xemein (1991); Munitibar. Arbatzegi-Gerrikaitz (1992); Ondarroa, kondaira 1990 arte (1993). Mutrikuri buruz ere idatzi du liburu bat, Motrico (1969); baina hau ez ohi duen bezala euskaraz, gartzelaniaz baizik.

Kontakizun historiko hauen osagarri dira beste lan orokorrago hauek: Gure inguruak (1982), Bizkaiko bidetan (1984); Gerrateko kontuak (1982) eta Makilen egunak - Guda baten kerizpe eta autsetan (1983), lan historiko-autobiografikoak hauek; eta azkenez, lan biografiko bat: Balentin Berriotxo deuna (1988).

Aipagarriak dira Augustinen beste idazlan eta liburu batzuk ere; herri-ohiturak eta bizitza, herri-jakintza aztertzen dira hauetan, batez ere bere jaioterrikoa, arrantzaleen girokoa.

Horrelakoak dira Kardala (1976) eta Boga ta zixe (1977), biak euskaraz eta gartzelaniaz idatziak; eta euskara hutsezko hauek: Treineru estropadak (1987); Ondarru, kantu, otoi, orru (1984); Itxas aize (1989)... Gai honekin loturik, herrian hain onartuak diren beste argitalpen batzuk ezin ahaztu: 1992. urteaz gero urtero argitaratuta-

ko Zeregiñak (Euskal Agenda), herrietako datu kontaezinen iturri dena, euskal literaturazko eta kulturazko puska gozoak labur eta xalotasunez eskaintzen dizkiguna...

Lehenago, beste agenda-mota batzuk eskaini ohi zizkigun, esaterako, Egutegia 1976. Ondarroa, multikopiaz aterata dagoena...

Olerki eta bertso gintzan

Ezagun zaigun kontatzaile-lan handiaren eta entzute handia eman dion eta berehala ikusiko dugun antzerki-lanen ondoren, gutxi ezagutzen dute Augustinen literaturako beste aldetxo bat: olerkariarena. Bertsozko adierazpidea ongi datorkio Augustini bere olerkiak ontzeko. Bertsoa eta esaldi errimadunak maite-maite ditu.

Horregatik, bere eleberrietan errimadun elkarrizketak sarri erabiltzen ditu. Haren olerki batzuk sarituak ere izan dira: Koroiko pitxiak, Urbasatik kantuz (1966), Naparroako bideetan (1968)...

Lehenengo Boga-boga aldizkarian hasi zen (1957-1965), eta gero, olerkirik gehienak, hogeita hamar bat, Olerki aldizkarian argitaratu zituen, 1966-1967 eta 1981-1984 urteetan. Baina Agur, Ondarroa, Karmel, Redención... aldizkarietan ere argitaratu zituen. 60 bat olerki konta daitezke gutzira aldizkari ezberdinetan argitaratuak.

Olerki banakak bere liburuetariko batzuetan ere tartekatu izan ditu, bereziki gerrateari buruz idatzitako bere idazki autobiografikoan: Makilen egunak (1983).

Hala ere hainbat olerki gelditzen dira oraindik argitaratu gabe, ondorengo urteetan Karmel aldizkarian agertuko direlarik. Esaterako, hamabi bat olerkiko sorta Bat-batekoak izenez, 1980. urtean Lauaxeta olerki-sariketara bialdua, edota beste hamabi olerkiko sorta, Egunkari illunetik izenekoa, askoz ere lehenagokoa eta parte bat

Makilen egunak liburuan argitaraturik dagoena. Sail hau honela hasten da: Illunpean Ametsa otoi-tza da Ta otoi-tza bakea. Gerratean Ametsa esperantza da. Baiña esperantza ez da bakea.

Gerrateko ibilerak ditu gogoan. Garai iluna. Zapalduen itxaropen mehea. Horregatik dio bigarren olerkian:

Min eta kezketan
Igaro dot bizi erdi;
Ezin dot etsi
Bake ametsetan.
Nire kantua
ez da negarra:
gizonak bereak ditu
arra
ta giarra.
Nire kantua,
Bada, ordea,
Esperantza batzuen ustea
Edo, askotan,
Naigabeetan eritzea.
Poesi tristea!
Gizona menderatzea,
Gastearen amets iltzea,
Eskubidei topo ipintea,
Biotz baten taupadak
Neurtu erazitea...

Itzultzaile

Halako langile fin eta idazle oparoagan ezin falta itzulpenak. Sail honetako lanen artean, batzuk historiko eta politikoak dira eta beste batzuk literaturazkoak: Bizkaiko Batzar Nagusiak (1986), Euskalerriko historiaren sarrera M.A. Larrea eta R. Miezarena (1987), Gernikako Batzar etxea K. Etxegarairena (1987), Mixiolari gogoragarriak Victor San Miguelena (1980), San Juan de Gaztelugatxe Delmasena... Lan literarioen itzulpenak ere egin izan ditu, esaterako, Lugoko ipuin errikoiak (1986), galegotik euskaratuak.

Alabaina beste era bateko itzulpenak ere egin izan ditu: 1981-1985 urteetan, Ondarroako udaleko aktak itzuli zituen, eta urte gehiagotan Eako udaleko aktak eta abar. Azkenez, Sasaki-Naski aldizkarian idazlan askoren itzulpenak egin izan ditu.

Hizkuntzalaritza

Hizkuntza-arloan ere saiatu da Augustin berak ahal duentxo eta hain ongi menderatzen duena euskal kulturari eskaintzen. Lexikoa izan da, eta batez ere itsasoko lexikoa, gauza guztien gainetik landu duena.

Lexikoarekin batera, esapideak, esamoldeak, arrantzaleen artean hitz egiterakoan erabili ohi diren irudi eta metafora arruntak. Altxor horren parterik hoberena, agian, Itxas-aize izeneko liburutxoan bildurik egon daiteke. Baina oraindik argitaratu gabeko hainbat bitxi preziatu ere izan behar du, esaterako: Azkueren hiztegia ez datozen hitzak; Txomin Agirreren Kresala eleberriko hainbat pasarte, irudi, hitz eta abar hobeki ulertzeko azalpen literario eta etnografikoak... Era guztietako lanak ugari argitara eman baditu ere, harrobi hau guztiz ustiatu gabe dago oraindik!!

Augustini osperik handiena eman dion literatur mota antzerkigintza izan da. Lan horretan sari ugari eskuratu ditu hainbat lekutan eraturako lehiaketetan. Ekintza honek haren bizitza osoa hartzen du. Lehenengo antzerki-lana 21 urte baino ez zituela idatzi zuen, eta Euzkadi egunkarian argitaratu zen. Azkenengoa, berriz, 1992an argitaratu zuen Egan aldizkarian. Augustin Euskal Herriko antzerkigile handietarikoak dugu. Garai horretako antzerkigileen artean, hiru izen ospetsu aipatzen dira gorengo mailan: Piarres Lartzabal Iparraldean, Antonio M. Labayen Gipuzkoan eta Augustin Zubikarai Bizkaian.

Augustinek 50 bat antzerki-lan idatzi ditu, hainbat estilo eta gai jorratzen dituela eta era askotako jasotzaileentzat idazten duela: haurrentzat, gazteentzat eta helduentzat idazten du. Haren antzerki-lanetan, adin guztietakoek eta herriko giza maila guztietakoek esku hartzen dute...

Antzerkian bere dohain literarioak agerian jartzeko abagunea izan du: kontatzaile eta hiztun ona, berbalduna, atsegina... ironia eta umorea erabiltzen maisua; hizkuntza landua eta era berean herri-herrikoa, ikusle jendeagandik hurbilekoa.

Kritikariek pertsonaiak eszenan ongi kokatzeko erraztasuna aitortzen diote eta haien mugimendu eta jokaera berez-berezkoa. Elka-

rrizketak biziak eta hari-harira ekarriak dira. Jokalari Augustin berbera dela dirudi; hain jator agerrarazten ditu pertsonaiak eszenan!

Antzerkigile

Antzerkigintzan hiru aro bereiziko genituzke haren bizitzan:

1. Gerra aurrea eta ondoren datozen urteak. Antzerki-lanak idazten hasi zeneko urteak dira. 19 urte baino ez zituen eta gartsu ekin zion antzerkigintzari; lehenengo lana, Aberrijagaz bizi (1933an antzeztu zen lehen aldiz Mungian); honen ondoren beste batzuk etorriko dira: Illobearen indarra (1934an antzeztu zen lehen aldiz Ondarroan), Itxas lapurrak (1935); Lauaxetak argitaratu zizkion hirurak Euzkadi-n; eta aro honetako laugarrena Itxas ertzeko itsu mutilla (1935) izan zen. Gerra ostean ez zuen etsi, eta 1949an, haren antzerki-lan bat, Itxasora izenekoa saritua izan zen Miarritzen.

2. 1950. urte inguruan, gauzak aldatuz doaz, baina apurka-apurka. Kultura gaietan gerra ostean jarri zuten hesia lasaituz ote zihoan zirudien. Hainbesteko debekurik ez zela-eta, idazteko irrikaz zen Augustin antzerkiaren uretan murgildu zen gogo biziz. Antzerki-lanak idatzi eta aurkezteari eman zion.

Herriarentzat garrantzi handikoak izan ziren batez ere 1957tik 1967ra arteko urteak. Urte horietan ez zuen idatzi soilik egin, baita han eta hemen bere lanak agertu ere. Antzerkigintzan urte horietan gailurra jo zuela esan dezakegu.

Antzerki-lehiaketetara lanak aurkeztuz, sari ugari lortu zituen eta aldizkariren bat edo beste, noizbehinka, menturatu zen haren zenbait lan argitaratzen. 1956an, Seaska inguruan saritu zioten Donostian; Iru alaba 1963an; Gizon on eta andre erre 1967an; Bizi garratza 1967an; Lurrunpean 1968an; Errekonduan 1969an; era berean, Mendu zarrak 1969an.

Bizi garratza argitaratu zenean X. Letek honela zioen: Teatro egitura aldetik eta gaurko gizonaren problematikaren planteatze aldetik oso interesgarria. Bertan, gertakizunak eta ambienteak, anekdotak alegia, inportantzia galtzen du, eta pertsonajeek beren errealitate

egunerokoa superatuaz, gaindituaz, abstrakzioaren kondizioraiño heltzen dira.

Eztute, ordea, problematika konkretoa baztertzen, gaurko gizonak dauzkan zenbait problema sakonki erabiltzen dituztelako. Pertsonaje hoiak, Zubikaraiak gaurko gizonen munduan ikusten dituen indar elkar-contrako eta kondizionagarriak errepresentatzen dituzte.

Baina bada garai honetan azpimarratu nahi genukeen zertzelada bat: Augustinek plazan agertzen zituen bere obrak, antzerki-taldean zuzendari bihurturik. Eta horrek meritu handiagoa zuen oraindik, orduko ingurumari sozio-politiko eta kulturala kontuan hartzen badugu.

Augustin Kresala taldearen zuzendari eta eragilea izan zen. Handia izan behar zuen haren ahaleginak, herriko 70 pertsona inguruko taldea eratzeko. Haiekin joan ohi zen bere obrak antzetzera, ez Bilbo, Gasteiz eta Donostiara soilik, baita Euskal Herriko beste toki askotara ere. Garai zail haietan, zentsuraren oztopoa gainditu eta baimenak lortu beharra izan zuen.

Horretarako, antzerki-lana gaztelaniara itzulirik bidali behar zuen; itzulpen hauek oraindik bere artxiboan gordetzen ditu. Batzuetan obra erlijiosoak zirenez gero, esaterako, Seaska inguruan edo Jaunaren bidetan, errazago zen emanaldietako baimena lortzea. Gehien antzeztu diren eta arrakastarik handiena lortu duten lanen artean, hauek aipatuko genituzke: Kresaletan, Mariñelak, Jaunaren bidetan eta Seaska inguruan.

Seaska inguruan 1957an antzeztu zen Ondarroan, agintari zibilen baimenak oso nekez lortu ondoren.

Ondoren Eibar, Elgoibar, Lekeitio, Markina eta Bilbon ematea ere lortu zen. Jaunaren bideetan 1958ko Aste Santuan eman zen Ondarroan; eta geroago, Euskaltzaindiaren laguntzaz, Gasteizen Raimundo Olabideri egin zitzaion omenaldian. Bilbo, Donostia, Markina, Lekeitio, Eibar, Elgoibar, Urretxu, Arrasate, Deba, Soraluze eta Ermuan ere eman zen. Kresaletan Txomin Agirrerren omenez idatzia da; gaia, osorik ez bada ere, gehien bat harengandik jasotzen duela-rik.

Ondarroan hasi zen ematen 1961ean, eta gerora, Euskal Herriko toki askotan. 1963an Iru alaba lanaren estreinaldia izan zen Errenterian.

Mariñelak lana 1964ko lore-jokoetan eman zen, Txomin Agirre-ren jaiotzako mendeurrenean: garai hartako egunkarietan biziki eta aho batez goratu zuten. Euskal antzerkiaren maisu handietariko batek, A.M. Labayenek, urte batzuk geroago idatziko zuen Agur aldizkarian Augustin euskal antzerkiaren autorerik ospetsuena zela.

1965ean Zurrurutun lana eman zen. 1964an idatzia zen eta hiru antzerki-lan txikiz osatua: Atunetan, Santa Clara egunian eta Bost iruko. Mañarian Atxuriko Milagrua antzeztu zen 1965ean; Lurrunpean Tolosan 1967an.

Ondorengo urteetan giroa asko aldatu zen-eta, Augustinek utzi egin zion bere obrak antzezlekuan agertzeari; izan ere, hori lan gogorregia zen; bere ondoan antzerki-talde handi bat izatea geroago eta zailago zen. Kresaletan 1992an antzeztu zen azkenekoz, Ondarroako Udalak Augustini egindako omenaldiaren barruan.

3. 1970 eta 1980ko urteetan antzerki-lanak idatziz eta hainbat lehiaketatan sariak irabaziz jarraitu zuen, esaterako, Mendi ta itxaso (1983), Eskola maixua (1984), Arteako itsua (1987)...

Hamar bat antzerki-lan idatzi zituen ume eta gazteentzat; baina beren beregi hirugarren adinekoentzat ere idatzi zuen lan bat: Zimurzimelak lan dramatikoa.

Beste lan dramatiko eta historiko batzuk ere idatzi zituen, esaterako, gorago aipatutako Arteako itsua, edo Loiolako semea, Gernika aritz aurrean...

Zerrenda oraindik asko luza genezake, baina nahiko izango da ondorengo hauek aipatzea: Aingiri kumak (1968), Ni naz kapitan pilotu (1964), Kirritirrika, Saliña Saliña, Gorri ta zuri, Uraindietan, Atako bandan, Don Peru, Ijitoak eta ni, Gure ikurra, Gurea, eta abar, eta abar.

Gogora dezagun, gainera, Eskudero musikariak egindako Gernika euskal operako hitzak Augustinenak direla.

Argi dagoenez, Augustinen ekarpena benetan handia izan da, X. Letek hitz hauek esateraino: «Gutxi dira, Euskal Herrian, berak eskaini duen haina eskaini duenik».

Euskal antzerkiaren arloan izan duen zerikusia kontuan izanik, hainbeste omenaldiren artean, uste dugu hari eskain dakioken omenaldirik onena liburu bakar batean haren antzerki-lan guztien argitalpen eder bat egitea litzatekeela.